

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM il-Ħamis, 27 ta' April, 2017

Kawża Nru 15

Rik. Nru. 181/09JRM

Christopher **BRINCAT**, Lara Scicluna u Karl-Joseph Brincat

VS

Emanuela **CARUANA**

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors Maħluf imressaq fis-26 ta' Frar, 2009, li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-atturi talbu li din il-Qorti (a) issib li, minkejja li missierhom qalagħhom 'il barra mill-wirt tiegħu fl-aħħar testament li huwa għamel, huma għandhom jedd għas-sehem riżervat skond il-liġi fuq il-ġid tiegħu fi kwota ta' sehem minn disgħa ($\frac{1}{9}$) favur kull wieħed u waħda minnhom; (b) tillikwida l-ġid fil-wirt imħolli minn missierhom, jekk meħtieġ billi tqabbad perit għal dan il-għan; (ċ) tillikwida s-sehem riżervat bil-liġi favur kull wieħed u waħda minnhom, u dovut lilhom mill-imħarrka; u (d) tikkundanna lill-imħarrka tħallas lil kull wieħed u waħda minnhom l-ammont hekk likwidat. Talbu wkoll l-ispejjeż;

Rat id-digriet tagħha tat-3 ta' Marzu, 2009¹, li bih ordnat in-notifika lill-imħarrka u tat direttivi lill-atturi dwar it-tressiq tal-provi min-naha tagħhom;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fil-25 ta' Marzu, 2009, li biha l-imħarrka laqgħet għall-azzjoni attriċi billi, preliminarjament, qalet li l-azzjoni tressqet qabel waqtha għaliex, fil-kwalita' tagħha ta' werrieta ta' Carmelo Brincat, qatt ma ċaħdet li tgħaddi s-sehem riżervat lill-atturi. Fil-mertu, laqgħet billi qalet li t-talbiet huma nfondati fil-fatt u fid-dritt. Żiedet tgħid illi l-atturi ġew diżeredati minn missierhom billi kienu ħatja ta' moħqrija u jew offiżi gravi lejha u għaldaqstant ma jisthoqqilhom xejn mill-wirt tiegħu. Illi hija ma kienet inadempjenti bl-ebda mod mal-atturi u tathom kull tagħrif illi kellha. Fejn ma għadditilhomx tagħrif, dan kienet taħti għalih ommhom, li naqset li timxi ma' dak li kien miftiehem fil-kuntratt ta' firda personali bejnha u missierhom;

Rat id-degriet tagħha tad-19 ta' Novembru, 2009², li bih awtorizzat lill-partijiet jitolbu l-provi mingħand istituzzjonijiet bankarji dwar assi mill-wirt ta' missier l-atturi meħlusin mir-rabta tas-sigriet bankarju;

Rat il-provvediment tagħha tat-28 ta' Frar, 2013³, mogħti għall-finijiet u effetti kollha tal-artikolu 173 tal-Kap. 12 wara l-verbal magħmul mill-avukati tal-atturi waqt is-smiġħ tat-12 ta' Frar, 2013⁴, li bih opponew li tingħata x-xhieda mill-avukat Kenneth Grima u dan għaliex ix-xhud kien marbut bis-sigriet professjonali, liema rabta ma setgħetx tinħall ladarba l-klijent tiegħu (missierhom) kien miet;

Semgħet ix-xhieda u rat il-provi dokumentali mressqa quddiemha;

Rat id-degrieti tagħha tal-5 ta' Mejju, 2015⁵, u tal-11 ta' Ġunju, 2015⁶ li bih awtorizzat lill-partijiet iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub, u ħalliet il-kawża għall-20 ta' Ottubru, 2015 għas-sottomissjonijiet ulterjuri jekk ikun il-każ;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet tat-12 ta' Mejju, 2015⁷, imressqa mill-atturi;

¹ Pagg 19 – 20 tal-proċess

² Pag. 28 tal-proċess

³ Pagg. 363 – 8 tal-proċess

⁴ Pagg. 346 – 7 tal-proċess

⁵ Pag. 518 tal-proċess

⁶ Pag. 546 tal-proċess

⁷ Pagg. 511 – 525 tal-proċess

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet tat-12 ta' Ottubru, 2015⁸, imressqa mill-imħarrka b'risposta għal dik tal-atturi;

Semgħet it-trattazzjoni ulterjuri tal-għeluq mill-avukati tal-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawza;

Rat id-degrieti li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ilkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għal-likwidazzjoni u l-ħlas tas-sehem riżervat. L-atturi jgħidu li missierhom miet testat, iżda qatagħhom għal kollox mill-wirt għal raġuni li huma jqisu li ma kinetx waħda tajba fil-liġi, u għalhekk iridu li jingħataw is-sehem riżervat imħolli lilhom bil-liġi. Jiċċidu li tassew kienu naqsu li jagħmlu kuntatt miegħu fl-aħħar snin ta' ħajtu jew li ittrattawh ħażin, bħalma qal fl-aħħar testament tiegħu li bis-saħħa tiegħu qatagħhom 'il barra mill-wirt tiegħu u li fih ħalla b'werrieta ta' kulma kellu lill-imħarrka, li magħha kien jgħix wara li nfired minn ma' omm uliedu l-atturi. L-atturi jridu s-sehem riżervat tagħhom mill-imsemmi wirt mingħand l-imħarrka, wara li l-wirt jiġi likwidat;

Illi għal din l-azzjoni l-imħarrka tilqa' billi tgħid li hi qatt ma ċaħdet li tagħtihom dak li ħaqqhom bil-liġi. Żiedet tgħid illi l-atturi ġew diżeredati minn missierhom billi kienu ħatja ta' moħqrija jew offiżi gravi lejha u għaldaqstant ma jistħoqqilhom xejn mill-wirt tiegħu. Illi hija ma kienet inadempjenti bl-ebda mod mal-atturi u tathom kull tagħrif illi kellha. Fejn ma għadditilhomx tagħrif, dan kienet taħti għalih ommhom, li naqset li timxi ma' dak li kien miftiehem fil-kuntratt ta' firda personali bejnhu u missierhom;

Illi bħala fatti rilevanti illi joħorġu mill-atti ta' din il-kawża jirriżulta li l-atturi huma wlied Carmel Brincat miż-żwieġ tiegħu ma' Margaret imwielda Saliba. Għalkemm kellu relazzjoni mal-imħarrka għal numru ta' snin fil-mistur, huwa baqa' jgħix mal-familja tiegħu sa ftit anqas mill-aħħar erba' (4) snin ta' ħajtu, meta mbagħad mar jgħix fid-dar tagħha fiż-Żejtun wara li ħareġ minn żmien twil (ta' madwar sena) ġewwa l-isptar u kellu bżonn ta' għajjnuna kontinwa. L-imħarrka kienet mifruda minn żewġha u kellha tlitt itfal minn dak iż-żwieġ⁹;

⁸ Paġġ. 549 – 558 tal-proċess

⁹ Xhieda tagħha f'paġġ. 478 u 500 tal-proċess

Illi għal mart it-testatur li tiegħu kien żewġha kien ifisser illi ma tibqax taħdem, filwaqt illi l-atturi kellhom il-familja tagħhom u kienu lkoll jaħdmu, kien għal attur Karl-Joseph Brincat li kien għadu student;

Illi l-ġenituri tal-atturi nfirdu legalment f'Ottubru tal-2006, bis-saħħa ta' kuntratt pubbliku ta' firda personali fl-atti tan-Nutar Elisa Falzon¹⁰. Missier l-atturi miet testat fid-19 ta' Diċembru tal-2006¹¹;

Illi l-atturi jgħidu illi huma fittxew dar fejn setgħu jieħdu lil missierhom u jingħata l-kura u l-attenzjoni li kellhu bżonn, inkluż r-residenza ta' San Vincenz de Paule, iżda hu rrifjuta li jmur hemm, u għażel li jmur joqgħod għand is-sieħba tiegħu li kienet lesta li tilqgħu u tiegħu kienet is-sieħba. Kienet l-imħarrka li offriet li hu jmur jgħix fid-dar tagħha u hu aċċetta¹². Dan il-fatt għall-bidu ma ntlax tajjeb mill-atturi tant li għal ftit tax-xhur ma kinux baqgħu jżuruh u lanqas ikellmu. Aktar 'il quddiem bdew iżuru lil missierhom f'dar l-imħarrka b'mod regolari¹³. Maż-żmien ir-relazzjoni tagħhom mal-imħarrka tgiebet, filwaqt illi bejn missierhom u ommhom ir-relazzjoni kienet sa ma f'Ottubru tas-sena 2006 resqu fuq l-imsemmi kuntratt ta' firda personali;

Illi fl-aħħar snin ta' ħajtu, jirriżulta illi t-testatur beda jixtieq u jfittex il-kumpannija ta' uliedu b'mod kontinwu. L-atturi jgħidu illi missierhom kien iċemplilhom kuljum, kultant anke ftit minuti biss wara li jkunu ħarġu minn kienet¹⁴. Iben il-kbir tat-testatur kien jaħdem b'sistema ta' *shift*, it-tifla kellha t-tfal żgħir u t-tifel iż-żgħir kien student l-Universita', u għaldaqstant ma kienx ikun possibbli li jżuruh b'mod regolari iżda kienu f'kontatt miegħu kuljum għaliex kien iċemplilhom ta' kuljum¹⁵. Dan tikkonfermah ukoll l-imħarrka¹⁶. Huma jgħidu illi qatt insultaw jew kellhom xi jgħidu ma' missierhom¹⁷. L-imħarrka tgħid li t-testatur kien irrabbjat għal ibnu l-kbir, peress illi kien jgħid li kellu aċċess għal flus, filwaqt illi għal ibnu iż-żgħir it-testatur kien jgħid illi kien imur jarah biss biex jitolbu jagħtih xi flus¹⁸. L-atturi dan jgħiduh¹⁹;

¹⁰ Dok "ECC", f'pag. 402 – 6 tal-proċess

¹¹ Dok "A", f'pag. 5 tal-proċess

¹² Xhieda tal-imħarrka fil-kontro-eżami f'pag. 472 – 3 tal-proċess

¹³ Affidavit tal-atturi f'pag. 38 – 42 tal-proċess. Ara wkoll kontro-eżami tal-imħarrka f'pag. 474 – 7 tal-proċess

¹⁴ Kontro-eżami ta' Lara Scicluna f'pag. 447 – 8 tal-proċess

¹⁵ Kontro-eżami ta' Christopher Brincat f'pag. 317 tal-proċess

¹⁶ Kontro-eżami ta' Emanuela Caruana f'pag. 475 tal-proċess

¹⁷ Kontro-eżami ta' Christopher Brincat f'pag. 319 – 321, kontro-eżami ta' Carl Joseph Mifsud f'pag. 327, u kontro-eżami ta' Lara Scicluna f'pag. 447 tal-proċess

¹⁸ Affidavit tal-imħarrka f'pag. 303 – 4 tal-proċess. Ara wkoll Dok. "ECA" f'pag. 400 tal-proċess u affidavit ta' Emanuela Caruana f'pag. 458 tal-proċess

¹⁹ Ara kontro-eżami ta' Christopher Brincat f'pag. 317 u 434 – 5 tal-proċess

Illi l-imħarrka tikkonferma illi tul ir-relazzjoni li kellha mat-testatur, kemm hi kif ukoll uliedha qalgħu diversi rigali, kif ukoll illi matul is-sentejn li għex magħha, għamlet bidliet fi bnadi tad-dar tagħha billi bidliet kemm il-kamra tal-banju kif ukoll il-kċina, u l-ispejjeż biex saru dawn it-tibdiliet ħariġhom hu²⁰. Tikkonferma illi l-funeral tat-testatur ħallsitu hi minn flus it-testatur²¹;

Illi ħareġ illi bejn it-testatur u martu kien sar testament *unica charta* fis-sena 2002²², u tħassar fis-6 ta' Ġunju, 2005²³ fejn fl-aħħar testament, it-testatur ħalla b'werrieta universali ta' ġidu kollu lill-imħarrka (bis-sostituzzjoni favur bintha Ritienne, f'każ li l-imħarrka kellha tmut qabel it-testatur), filwaqt illi lill-atturi ċaħdihom il-leġittima billi, fi kliemu, "*dawna rrifjutaw li jkollhom kwalunkwe kuntatt miegħi għal dawn l-aħħar snin u illi f'dan l-aħħar żmien ma rċievix ħlief insulti u tħeddid minn għandhom*". L-imħarrka tgħid illi dan l-aħħar testament sar fid-dar tagħha, u li hi ma kinetx preżenti fil-kamra fejn sar, anke jekk kienet fl-istess dar. Tgħid ukoll illi qabel ma sar it-testament, it-testatur kien ġie invistat minn tabib²⁴. Hemm xhieda li turi li kemm it-testatur u kif l-imħarrka iddiskutew ma' avukat il-possibilita' tat-tneħħija tal-ulied mill-wirt²⁵;

Illi jirriżulta illi t-testatur kellu għadd ta' kontijiet bankarji u investimenti f'ishma jew titoli oħrajn fuq ismu²⁶, kemm f'Malta u barra minn Malta²⁷. Uħud minn dawn l-investimenti kienu wkoll fuq isem martu. Kellu wkoll fuq ismu ġid mobbli²⁸ u immobbli²⁹ oħra. Dwar dan il-ġid, il-partijiet irregolaw il-qasma fil-kuntratt ta' firda personali;

Illi wara li missier l-atturi ġie nieqes, l-avukati tal-partijiet kienu f'korrispondenza ma' xulxin bil-għan li jintlaħaq arrangament bejniethom³⁰;

Illi fil-5 ta' Novembru, 2007³¹, l-atturi bagħtu ittra uffiċjali lill-imħarrka biex jitolbuha tgħaddihom tagħrif dwar il-ġid fil-wirt u tersaq għal-likwidazzjoni ta' sehemhom riżervat minn ġid missierhom;

Illi fis-26 ta' Frar, 2009, infetħet din il-kawża;

²⁰ Kontro-eżami ta' Emanuela Caruana f'paġġ. 466 – 7 tal-proċess

²¹ Ara xhieda ta' Emanuela Caruana f'paġġ. 429 tal-proċess. Ara wkoll Dok. "F" f'paġġ. 461 tal-proċess

²² Paġġ. 13 – 4 tal-proċess

²³ Dok. "C" f'paġġ. 11, 12 u 15 tal-proċess

²⁴ Kontro-eżami ta' Emanuela Caruana f'paġġ. 478 – 480 tal-proċess

²⁵ Xhieda ta' Dr Kenneth Grima f'paġġ. 506 tal-proċess

²⁶ Dokti. "AG1" sa "AG5" f'paġġ. 51 – 66 tal-proċess; Dokti. "RA1" sa "RA4" f'paġġ. 70 – 89 tal-proċess;

²⁷ Paġ. 123, Dok. "RSA" f'paġġ. 138, Dokti. "MZA" sa "MZG" f'paġġ. 139 – 155 u paġġ. 157 – 174 Dok. "MZH" f'paġġ. 191, Dokti. "RA5" sa "RA13" f'paġġ. 192 – 225, Dok. "MZI" f'paġġ. 399, Dok. "MZO" f'paġġ. 414 – 8 tal-proċess

²⁸ Dok. "RV1(1)" u Dok. "RV1(2)" f'paġġ. 278 – 9 u Dok. "B" f'paġġ. 104 tal-proċess

²⁹ Stimmi mill-Perit Poulton f'paġġ. 105 – 6 tal-proċess; Dok. "CB16" f'paġġ. 238 – 250 tal-proċess

³⁰ Dok. "CB1" sa Dok. "CB9" f'paġġ. 535 – 543 tal-proċess

³¹ Dok. "F" f'paġġ. 17 tal-proċess

Illi l-konsiderazzjonijiet ta' natural legali marbutin mal-każ huwa dak li l-atturi jippretendu li jingħatalhom is-sehem imħolli lilhom skond il-liġi mill-wirt ta' missierhom minkejja li fit-testament tiegħu kien semma raġuni għaliex kien qatagħhom 'il barra minn kull jedd li jirtuh, ukoll minn dak is-sehem riżervat. Huma ma jridux iħassru t-testament ta' missierhom iżda biss li jwaqqgħu r-raġunijiet li t-testatur missierhom semma biex ġġustifika li jaqtagħhom għal kollox barra mill-ġid tiegħu;

Illi l-istitut tad-diżeredazzjoni għandu l-effett li fejn ikun jgħodd u fil-każijiet maħsuba mill-liġi saħansitra jcañhad lil min ikun intitolat li jiret ukoll milli jieħu dak is-sehem riżervat³²;

Illi qabel ma l-Qorti tgħaddi biex tqis l-azzjoni tal-atturi fil-mertu, jeñtieġ li tqis iż-żewġ **eċċezzjonijiet preliminari** mressqa mill-imħarrka. Dawn jgħidu li t-talba attriċi hija intempestivita u li hija nieqsa minn kull bażi fid-dritt.

Illi dwar l-ewwel mill-imsemmija eċċezzjonijiet l-imħarrka tgħid illi l-kawża nfetħet qabel waqtha għaliex, bħala l-werrieta tat-testatur, qatt ma rrifjutat li lill-atturi tgħaddilhom is-sehem riżervat mill-wirt ta' missierhom. L-abbli avukat tal-imħarrka fin-Nota ta' Sottomissjonijiet tagħha tgħid illi hija qasmet mal-atturi kull informazzjoni li kellha dwar il-ġid tat-testatur, iżda fl-istess ħin ħassitha marbuta bix-xewqa testamentarja tiegħu li lill-atturi jaqtagħhom għal kollox 'il barra mill-wirt. Tgħid ukoll illi hija qatt ma rċeviet talba mingħand l-atturi sabiex jingħatalhom is-sehem riżervat;

Illi xieraq jingħad li f'eċċezzjoni bħal din, li hija ta' għamla dilatorja, il-piż tal-prova jaqa' fuq l-imħarrka li tikkonvinċi lill-Qorti li l-azzjoni ma saritx f'waqtha u dan fuq il-massima li *reus in excipiendo fit actor*. Huma meñtieġa l-istess provi fi grad tali li s-soltu jaqa' fuq attur dwar il-pretensjonijiet tiegħu³³. Minbarra dan, minħabba li l-effett ta' eżitu favorevoli għal eċċezzjoni ta' intempestivita' huwa dak li jeñles lill-parti mħarrka milli tibqa' iżjed fil-kawża, bil-jedd tal-parti attriċi li terġa' tibda procedura meta jgħaddi t-terminu li kien ingħata, l-eċċezzjoni trid tintlaqa' meta tassew tkun pruvata u dan fuq il-massima li azzjoni tiġi salvata jekk dan huwa possibbli;

Illi f'dan il-każ, l-imħarrka tiddefendi din l-eċċezzjoni tagħha billi tgħid li hija dejjem tat kull tagħrif li ntalab minnha lill-atturi jew lill-avukat tagħhom. Tgħid ukoll li l-atturi qatt ma talbuha biex tersaq għal-

³² Art. 622 tal-Kap 16

³³ Ara P.A. 18.2.1965 fil-kawża fl-ismijiet *Ricci vs Latzen* (Kollez. Vol: XLIX.ii.745)

likwidazzjoni jew il-ħlas lilhom tas-sehem riżervat. Il-Qorti ma tistax toqgħod fuq it-tieni raġuni msemmija mill-imħarrka, għaliex qari fuq fuq tal-ittra ufficjali li ntbagħtitilha mill-atturi tixhed bis-sħiħ li t-talba kienet saret u saħansitra tisemma wkoll id-dispożizzjoni partikolari tal-liġi;

Illi, minbarra dan, dwar l-ewwel raġuni, ma jirriżultax illi l-partijiet qatt ftehm fuq żmien li fih kellu jintlaħaq ftehim. Barra minn hekk, il-korrispondenza li għaddiet bejn ir-rappreżentanti legali tal-partijiet dejjem intbagħtet ‘bla preġudizzju’, u għaldaqstant ma kien hemm ebda obbligu min-naħa tal-atturi lejn l-imħarrka. Dan qiegħed jingħad ukoll fid-dawl tal-fatt li din il-Qorti ġeneralment ma toqgħodx fuq provi dokumentali li l-partijiet ikun għaddew bejniethom fuq bażi ta’ “bla preġudizzju”;

Illi filwaqt li l-imħarrka tgħid li minn dejjem kienet disposta li tagħti dak li l-atturi ħaqqhom skond il-liġi, tgħid ukoll illi ma tixtieqx tmur kontra x-xewqa tat-testatur. Minn dan kollu l-Qorti fehmet li l-imħarrka qed tistenna l-eżitu ta’ din is-sentenza, f’liema każ l-eċċezzjoni ta’ intempestivita’ kif imressqa minnha ma tagħmilx sens. Kif sewwa tgħid l-għaref difensur tal-atturi waqt it-trattazzjoni tal-għeluq, ladarba l-imħarrka għadha tisħaq li hemm raġuni (id-dispożizzjoni testamentarja fit-testament ta’ missier l-atturi) li żżommha milli tersaq għal-likwidazzjoni tas-sehem riżervat mitlub mill-atturi, tali atteggjament jaqa’ f’kontradizzjoni mal-eċċezzjoni tal-intempestivita’ ta’ azzjoni li titlob sewwasew il-ħlas tal-imsemmi sehem riżervat;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti ma ssibx li l-eċċezzjoni hija tajba u mhux sejra tilqagħha;

It-tieni eċċezzjoni preliminari hija dik li l-azzjoni hija infondata fil-fatti u fid-dritt. Fir-Risposta Maħlufa ma jingħad xejn aktar dwar x’iwassal biex din l-azzjoni titqies bħala infondata. F’kelma waħda, l-imħarrka ma tfissirx x’riedet tgħid b’din l-eċċezzjoni u li kieku ma kienx għal dak li se jingħad hawnhekk, wieħed ma kienx iqisha bħala eċċezzjoni preliminari. Madankollu, fin-Nota ta’ Sottomissjonijiet, l-abbli avukati tal-imħarrka taħt il-kappa ta’ din l-eċċezzjoni, iressaq l-eċċezzjoni li l-atturi fir-Rikors Maħluf ma talbux dikjarazzjoni ta’ nullita’ tat-testament qabel ma ressqu t-talba għall-kundanna tal-imħarrka għal-likwidazzjoni u l-ħlas tas-sehem riżervat;

Illi f’dan ir-rigward, il-Qorti ma tarahiex ħaġa sewwa li parti f’kawża, quddiem ħwejjeg li hija tkun ilha tafhom, tqajjem difiża f’Nota ta’ Sottomissjonijiet meta jkunu ngħalqu l-provi u bla ma qatt tkun tat ħjiel tal-istess linja difensjonali la lill-parti l-oħra u wisq anqas lill-Qorti li tkun

qiegħda tisma' l-kawża. F'għajnejn il-Qorti din hija eċċezzjoni ġdida, u l-liġi tgħid meta, kif u b'liema mod tista' titqajjem eċċezzjoni, wara li tkun tressqet it-Tweġiba Maħlufa³⁴, u ma jixraqx li tali "eċċezzjoni" titressaq b'argument waqt it-trattazzjoni tal-għeluq, kemm jekk din issir bil-miktub kif ukoll jekk issir bil-fomm;

Illi l-Qorti hija tal-fehma li sakemm ma tkunx twettqet kif titlob il-liġi l-proċedura li pprovdiet dwar it-tressieq ta' eċċezzjoni ulterjuri, il-kwestjoni mqanqla tibqa' biss kwestjoni jew argument u ma ssirx minnha nnifisha eċċezzjoni li dwarha din il-Qorti trid tagħti provvediment;

Illi, lil hinn minn dan, ma jidhirx li l-argument tal-imħarrka huwa tajjeb. L-azzjoni attriċi hija waħda li titlob il-likwidazzjoni u l-ħlas tas-sehem riżervat li ġġib magħha wkoll (kif mitlub mill-istess atturi fir-Rikors Maħluf) kull dikjarazzjoni min-naħa tal-Qorti li dak is-sehem huwa mistħoqq, minkejja kulma seta' ngħad fit-testment. Din it-talba attriċi, kif magħmula, timplika li hija kontestazzjoni għar-raġuni tad-diżeredazzjoni fit-testment ta' missier l-atturi, u għalhekk, timplika t-talba (tal-kontestazzjoni tar-raġuni) "*per equipollens*". L-imħarrka tirreferi għal xi każijiet fejn it-talba għat-tħassir tar-raġuni tad-diżeredazzjoni msemmija f'testment saret bħala talba espressa u individwali³⁵; dan ma jnissilx ir-regola u lanqas jirrifletti l-prinċipju dwar is-siwi tat-talbiet li jmisshom isiru f'azzjoni bħalma hija dik li tinsab quddiem il-Qorti llum³⁶;

Illi għaldaqstant għar-raġunijiet fuq imsemmija, din il-Qorti ma ssibx li lanqas din l-eċċezzjoni ma hija tajba u mhux se tqisha aktar;

Illi l-Qorti tgħaddi issa biex tqis il-**mertu tat-talbiet attriċi** li, kif ingħad, huwa dak li jingħatalhom is-sehem riżervat skond il-liġi mill-wirt ta' missierhom. Dan sejra tagħmlu billi tqis dak il-mertu fid-dawl tal-**eċċezzjonijiet** fil-mertu mqajma mill-imħarrka;

Illi l-jedd ta' testatur li jaqta' 'l barra mill-wirt lil xi persuna partikolari huwa kontrollat mill-awtorita' ġudizzjarja biex jiġi mistħarreġ jekk kemm-il darba r-raġuni msemmija mit-testatur kinitx tiswa jew le. Testatur li jagħmel użu ħażin minn dak il-jedd jitqies bħallikieku ma eżerċitax³⁷. Il-gravita' tar-raġuni li dwarha testatur jista' jiddiżereda werriet għandha tkun tali li mhux kull għamil meqjus bħala offensiv mit-testatur jagħti raġuni għad-diżeredazzjoni³⁸;

³⁴ Art. 728(2) tal-Kap. 12

³⁵ Nota ta' Sottomissjonijiet tagħha f'pagġ. 550 – 1 tal-proċess

³⁶ Ara, per eżempju, P.A. LSO 26.11.2015 fil-kawża fl-ismijiet *Nicholas sive Colin Mercieca et vs Grace Vella* (in parte) għal eżami studjat u mirqum dwar din il-kwestjoni

³⁷ App. Civ. 14.10.1938 fil-kawża fl-ismijiet *Bartolo et vs Camilleri noe et* (Kollez. Vol. XXX.i.240)

³⁸ P.A. 20.3.1949 fil-kawża fl-ismijiet *Attard Montalto vs Attard Montalto* (Kollez. Vol. XXXIII.ii.357)

Illi d-diżeredazzjoni hija meqjusa bħala ċirkostanza eċċezzjonali li fiha t-testatur ikun jista' jhalli barra mill-wirt tiegħu lil min, mod ieħor, huwa bil-liġi mħolli dak il-jedd. Fi kliem ieħor, f'sistema ġuridiku bħalma huwa dak Malti fejn it-testatur mhuwex mogħti liberta' sħiħa dwar kif jiddisponi minn ġidu għal wara mewtu, id-diżeredazzjoni hija "rimedju" li jingħata lit-testatur dwar persuna li, kieku mhux għal raġuni serja u gravi maħsuba fil-liġi³⁹, kien ikollha jedd imqar għas-sehem riżervat. Hija ċirkostanza li tmur kontra r-regola, u għalhekk hija mħarsa b'normi speċjali bil-għan li persuna ma titneħħiex b'kapriċċ mill-jedd li tiegħu s-sehem minimu li jmissha skond il-liġi⁴⁰. Fuq kollox, id-diżeredazzjoni hija għamla ta' kastig li t-testatur jista' jimponi minhabba xi għemil jew omissjoni li għaliha jkun jaħti l-werriet;

Illi b'differenza miċ-ċirkostanzi fejn persuna ma jkunx jistħoqqilha taret lit-testatur⁴¹, id-diżeredazzjoni hija sanzjoni li huwa t-testatur innifsu li jagħżel li jimponiha, u hija meqjusa bħala istitut odjuż li jmissu jitneħħa⁴². Tant hu hekk, fil-bidliet li ġew fis-seħh fis-sena 2004 fil-liġi tas-Suċċessjoni⁴³, id-diżeredazzjoni tal-axxendenti tneħħiet⁴⁴, iżda l-leġislatur ma deherlux li huwa l-waqt li titneħħa wkoll dik tad-dixxendenti;

Illi l-liġi trid li r-raġuni tad-diżeredazzjoni tissemma espressament fit-testament⁴⁵ u l-prova tagħha trid issir mill-persuna li tallegaha⁴⁶. Ir-raġuni li tissemma trid ukoll tkun waħda mir-raġunijiet imsemmijin fil-liġi f'lista li hija tassattiva u ma tippremetix tifsir b'analogija. It-tifsir tar-raġuni tad-diżeredazzjoni għandu jkun wieħed restrittiv favur il-persuna mneħħija mill-wirt u mhux tifsir kontriha⁴⁷;

Illi l-liġi titlob ukoll illi fejn ir-raġuni għad-diżeredazzjoni ma tissemmiex jew ma tiġix pruvata, il-persuna li tkun tneħħiet mill-wirt ikollha biss jedd għas-sehem riżervat⁴⁸. Dan huwa sewwasew dak li qegħdin jitolbu l-atturi fl-azzjoni tagħhom;

Illi r-raġuni li missier l-atturi semma fit-testament tiegħu kienet dik li l-atturi *"rrifjutaw li jkollhom kwalunkwe kuntatt miegħi għal dawn l-aħħar snin u illi f'dan l-aħħar żmien ma rċievix ħlief insulti u theddid minn*

³⁹ Raġuni serja u gravi biżżejjed li tista' ċċaħħad il-jedd tal-manteniment skond l-artikolu 32 tal-Kap. 16

⁴⁰ Maġ. (Għ) JD 18.1.2013 fil-kawża fl-ismijiet **Anthony Paċe vs Frances sive Franca Camilleri et** (mhix appellata)

⁴¹ Ara art. 605(1) tal-Kap. 16

⁴² Caruana Galizia *Notes on Civil Law – Law on Succession*, paġġ. 1003 – 4

⁴³ Permezz tal-Att XVIII tal-2004, li daħal fis-seħh fl-4 ta' Frar, 2005, u fl-1 ta' Marzu, 2005 (A.L. 37 tal-2005 u A.L. 48 tal-2005)

⁴⁴ Att XVIII tal-2004 li bih tneħħa l-artikolu 624 tal-Kap. 16

⁴⁵ Art. 622 tal-Kap. 16

⁴⁶ Art. 625(1) tal-Kap. 16

⁴⁷ P.A. 7.1.1936 fil-kawża fl-ismijiet **Bartolo vs Bartolo et** (Kollez Vol: XXIX.ii.880)

⁴⁸ Art. 629 tal-Kap. 16

għandhom". It-testatur ifisser din ir-raġuni fl-aħħar testment meta kien ħareġ minn daru u mar joqgħod mal-imħarrka. Din ir-raġuni ġiet marbuta mill-abbli Avukati tal-imħarrka fin-Nota ta' Sottomissjonijiet⁴⁹ tagħha ma' ħtija ta' moħqrija, u jew offiżi gravi lejn missierhom it-testatur⁵⁰, filwaqt illi l-abbli Avukat tal-atturi tisħaq illi r-raġunijiet mogħtija mit-testatur mhumix fost dawk imsemmija fl-artikolu 623 tal-Kap. 16⁵¹;

Illi l-kawżali tal-moħqrija jew għemil ta' offiża gravi lejn it-testatur li twassal għad-diżeredazzjoni tal-werriet, għalkemm mhix imfissra fil-kliem tal-liġi, titlob li l-imġiba li tkun tissarraff tabilhaqq f'waħda ta' ħruxija li gġib lit-testatur ħsara fiżika jew psikoloġika lil hinn mill-iskumdità⁵². F'xi każijiet, il-moħqrija msemmija fl-artikolu 623(d) tqabblet mal-istess sura ta' mġiba mfissra f'bosta sentenzi fejn tidhol il-moħqrija li twassal għall-firda personali bejn il-miżżewġin⁵³;

Illi mix-xhieda mressqa mil-imħarrka u mis-sottomissjonijiet li għamlet, jidher li r-raġuni li wasslet lil missier l-atturi li jieħu dik il-pożizzjoni fit-testment tiegħu kienet ir-rabja li huwa kellu lejn il-familja tiegħu talli, meta ġie biex jinħareġ mill-isptar, la martu u lanqas l-atturi ma offrew li jilqgħuh fid-dar taż-żwieġ tiegħu fil-Fgura. Dan jintrabat ukoll mal-fatt li l-istess testatur jingħad li baqa' mikdud li uliedu baqgħu jcaħħduh milli jingħata ħwejġu skond kif miftiehem fil-kuntratt tal-firda personali. F'xi waqt issemmiet ukoll raġuni oħra fir-rigward ta' wieħed mill-atturi fis-sens li l-missier kien qiegħed jixli li xiħadd kien qiegħed jinqeda bil-karta ta' kreditu tiegħu u jiġbed biha flus li l-missier kellu f'wieħed mill-kontijiet bankarji tiegħu;

Illi fil-fehma tal-Qorti u wara li qieset il-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża, issib li huwa minnu illi ħadd minn uliedu ma ntriga li jdur b'missieru meta huwa ġie fil-bżonn, u li dan il-fatt fih nnifsu ftit li xejn kien ser jinbidel anke bin-nuqqas tal-preżenza tal-imħarrka f'ħajtu, għaliex kif spjegaw l-atturi tul il-kawża, l-atturi kienu laħqu ffurmaw il-familja tagħhom, kellihom impjeg u fil-każ tat-tifel iż-żgħir kien għadu student, u għaldaqstant ma setgħux jagħtu lil missierhom l-attenzjoni li kellu bżonn;

Illi l-Qorti tqis ukoll illi fit-testament it-testatur ma jilmentax minn dan il-fatt iżda jgħid li uliedu kienu qatgħu kull kuntatt miegħu u minn għandhom ma rċieva xejn ħlief insulti w theddid;

⁴⁹ Nota ta' Sottomissjonijiet tal-imħarrka f'pag. 551 tal-Kap 16 tal-proċess

⁵⁰ Art. 623(d) u (e) tal-Kap. 16

⁵¹ Nota ta' Sottomissjonijiet tal-atturi f'pag. 520 tal-proċess

⁵² Ara b'eżempju P.A. AF 7.10.2015 fil-kawża fl-ismijiet *Carmen Braddick Southgate et vs Teresa sive Tessie mart Harry Cassar et*

⁵³ Ara, b'eżempju, Maġ (Għ) PC 27.9.2016 fil-kawża fl-ismijiet *Denise Galea et vs M'Assunta Azzopardi (in parte)*

Illi għar-rigward tar-raġunijiet imsemmija fit-testment, minbarra l-fatt illi, mad-daqqa t'għajn, jidher illi ż-żewġ raġunijiet mogħtija mit-testatur jikkontradixxu lil xulxin (għaliex il-Qorti ma tistax tifhem kif l-atturi setgħu nsultaw u heddu lit-testatur jekk tal-anqas ma kinux f'kuntatt miegħu), mill-fatti ma jirriżultawx ir-raġunijiet imsemmija fit-testment tas-6 ta' Ġunju, 2005. Mill-provi jirriżulta illi kien biss għal żmien ta' ftit ġimgħat (wara li l-missier ħareġ mill-isptar) li l-atturi qatgħu kuntatt mat-testatur, dan meta t-testatur mar joqgħod mas-sieħba tiegħu, l-imħarrka fil-kawża, u huma ħassewhom imwegġa' u skomdi li jmorru jżuruh fid-dar tal-mara li, skond huma, ħadet lil missierhom mingħand ommhom. Din tal-atturi hija rejazzjoni li l-Qorti tifhem u tapprezza, u tqis ukoll li l-istess imħarrka xehdet li, kieku l-ħaġa għaddiet minnha hi, kienet tagħmel b'halhom⁵⁴;

Illi madankollu jirriżulta li l-atturi dawn l-emozzjonijiet għelbuhom maż-żmien għaliex bil-mod il-mod reġgħu bdew iżuru lil missierhom b'mod regolari u saħansitra mal-imħarrka u l-familja tagħha. Ma jidhirx illi l-atturi laħqu l-aspettativi tat-testatur missierhom li jżuruh kuljum, iżda l-Qorti tifhem ukoll illi fir-rabtiet tal-ħajja li kellhom bejn xogħol ħajja tal-familja u impenji ta' studju, din ma kinetx possibbli. Jirriżulta wkoll li, għall-kuntrarju ta' dak li jissema fil-klawsola tat-testment, il-kuntatti kienu jsiru b'mod kontinwu b'telefonati li t-testatur innifsu kien jagħmel b'mod li l-imħarrka ssejjaħlu "*obsessive*"⁵⁵. Għaldaqstant l-ewwel raġuni mogħtija mit-testatur ma hijiex ġustifikata;

Illi għajr għal ammissjoni mill-atturi li fir-relazzjoni li kellhom mat-testatur missierhom laħaq kellhom xi argumenti fuq ħwejjeġ żgħar u ta' kuljum, ikollu jingħad li l-imħarrka ma seħħilhiex tipprova fi grad meħtieġ l-eċċezzjoni tagħha. Dan jingħad mhux biss għaliex il-verżjoni tagħha hija għal kollox miċħuda mill-atturi, imma għaliex ma tressqitx l-ickien prova li l-atturi b'xi mod insultaw jew heddu lil missierhom, bl-effett li ladarba l-piż tal-prova kien fuq l-imħarrka, ikollu jingħad li fl-atti tal-kawża mhemm l-ebda korroborazzjoni għat-teżi tagħha. Il-Qorti żżid tgħid ukoll li taraha iebba li temmen ir-raġuni li l-atturi ċaħħdu lil missierhom minn ħwejġu skond ma kien miftiehem fil-kuntratt tal-firda personali bejnu u ommhom setgħet kienet f'moħħ it-testatur meta qatagħha li jneħħihom mill-wirt, meta l-imsemmi kuntratt sar biss xahrejn qabel miet u t-testment tiegħu kien sar sena u erba' xhur qabel l-imsemmi kuntratt;

Illi għaldaqstant fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet li saru, il-Qorti qegħda tasal għall-fehma li r-raġunijiet li għalihom it-testatur neħħa lill-atturi għal kollox mill-wirt tiegħu ma kinux raġunijiet tajba u ma jiswewx u għalhekk

⁵⁴ Xhieda tagħha f'pag. 475 tal-proċess

⁵⁵ *Ibid.*

I-atturi jisthoqqilhom jitolbu s-sehem riżervat merfugħ lilhom bil-liġi mill-wirt tiegħu;

Illi għalhekk, il-Qorti ssib li l-ewwel talba attriċi hija tajba u sejra tilqagħha;

Illi ladarba din il-Qorti laqgħet l-ewwel talba u ċaħdet l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet tal-imħarrka, sejra tgħaddi biex tqis it-**tieni talba attriċi**. Kemm minħabba t-talbiet tal-atturi u kif ukoll minn dak li stabiliet aktar 'il fuq f'din is-sentenza, il-wirt ta' missier l-atturi baqa' regolat bl-aħħar testament tiegħu għaliex l-azzjoni attriċi ma kinitx waħda dwar is-siwi tat-testament iżda biss dwar il-klawsola partikolari tad-diżeredazzjoni;

Illi l-Qorti tagħraf li din il-kawża tirrigwarda likwidazzjoni wara l-emendi fil-liġi li seħħew bl-Att Numru XVIII tal-2004 fil-qasam tas-suċċessjoni. Dak li qabel kienet maghrufa bhala l-leġittima illum ġiet tissejjaħ is-sehem riżervat. Billi t-testatur miet wara d-dħul fis-seħħ tal-bidliet fuq imsemmija, għal din il-kawża tgħodd il-liġi fis-seħħ illum u mhux dik ta' qabel l-emendi⁵⁶;

Illi l-liġi tqis is-sehem riżervat bħala jedd, fis-sura ta' kreditu tal-valur tas-sehem, fuq il-beni tal-mejjet riżervat mill-liġi favur l-ulied tal-mejjet. Il-verriet li lilu jmiss tali sehem irid jitolbu mingħand min ikun inħatar (jew aċċetta li jkun) werriet, u għandu l-jedd jistenna li l-ġid li minnu jingħata s-sehem riżervat tiegħu ikun għadu fl-istat kif kien jinsab fil-waqt tal-mewt tad-*de cuius*⁵⁷. Minħabba l-bidliet li ddaħħlu fil-liġi, ma għadux meħtieġ li tali sehem jingħata lill-benefiċjarju b'ġid tal-wirt *in natura*, jiġifieri li jkun magħmul minn fost il-ħwejjeġ mill-ġid tal-mejjet li jew jkunu għadhom jagħmlu parti mill-assi tiegħu mal-mewt, jew ikunu ddaħħlu lura fil-wirt jekk il-mejjet ikun matul ħajtu iddispona b'liberalita' minn iżjed minn dak li tagħtih il-liġi. Is-sehem riżervat jinħadem fuq il-wirt kollu⁵⁸ (magħdud dak li t-testatur ikun ta b'xejn matul ħajtu wkoll bi ħsieb ta' ż-żwieġ⁵⁹), wara li jitnaqqsu d-djun u l-ispejjeż tal-funeral⁶⁰ u dak il-ġid kollazzjonabbli li l-leġittimarju ikun ħa mingħand it-testatur⁶¹, u tingħata fi proprjeta' sħiħa meħlusa minn kull piż jew kondizzjoni⁶²;

⁵⁶ Ara art.116(2) tal-Att XVIII tal-2004

⁵⁷ App. Civ. **10.6.1949** fil-kawża fl-ismijiet *Farrugia noe et vs Mintoff noe et* (Kollez. Vol: XXXIII.i.472)

⁵⁸ Caruana Galizia *Notes on Civil Law – Law on Succession*, paġ. 1021

⁵⁹ Art. 620(3) tal-Kap. 16

⁶⁰ Art. 620(2) tal-Kap. 16

⁶¹ Art. 620(4) tal-Kap. 16

⁶² Art. 620(1) tal-Kap. 16

Illi dan is-sehem irid jinqasam daqsinsaw bejn dawk kollha li jmisshom minnu⁶³. Dan ifisser li l-ulied kollha, inkluż dawk li tħallew barra jew inqatgħu mill-wirt, iridu jitqiesu biex wieħed jara kemm kien l-għadd ta' wlied li fuqu jinħadem is-sehem riżervat⁶⁴. Ifisser ukoll li sehem l-atturi jrid ikun ta' parti minn disa ($\frac{1}{9}$) tal-ġid li jirriżulta li missierhom kellu dak inhar li miet;

Illi minbarra dan, qabel ma daħal fis-seħħ l-Att XV tal-2012, ma kienx hemm il-*proviso* għas-subartikolu (2) li hemm illum (li jagħti lill-Qorti diskrezzjoni dwar kemm għandha tkun ir-rata xierqa ta' mgħax li tingema' mas-sehem riżervat likwidat jew jekk għandux jingema' mgħax), u għaldaqstant id-dritt għall-imgħaxijiet bir-rata tat-tmienja fil-mija (8%)⁶⁵ għandhom jiżdiedu mal-kreditu tal-valur tas-sehem riżervat mid-data tal-ftuħ tas-suċċessjoni, jekk tali sehem jintalab fi żmien sentejn minn dik id-data jew mid-data tan-notifika ta' att ġudizzjarju jekk it-talba ssir wara li jgħaddu s-sentejn. Fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha illum, mhux applikabbli d-diskrezzjoni tal-Qorti li tnaqqas jew 'taħfer' l-imgħax miġmugħ fuq is-sehem li jmisshom minnu l-atturi. Għalhekk, is-sottomissjonijiet tal-imħarrka f'dan ir-rigward⁶⁶;

Illi fi kwestjoni li tolqot il-likwidazzjoni tas-sehem riżervat huwa ġudizzjarjament stabilit li l-kriterju tal-valutazzjoni tal-ġid kellu jkun dak ta' kemm kien jiswa tali ġid fiż-żmien li ssir il-likwidazzjoni⁶⁷. Dan jgħodd kemm jekk is-sehem riżervat jingħata f'ġid mill-wirt u kif ukoll jekk jithallas fi flus għaliex, *"jekk il-legittima ma ġietx sodisfatta u, trattandosi ta' beni in natura (mhux flus), ikkonvertiet ruħha, fil-każijiet fejn dan hu konsentit mil-liġi, fi dritt ta' kreditu fi flus, id-dritt tal-legittimarju għandu bħala oġġett "un bene reale" u l-"aestimatio rei" għandha tkun riferita għaž-żmien tal-konverżjoni, cioe' ż-żmien l-iktar qrib possibbli għall-pronunzja ġudizzjali u tenut kont għalhekk ta' xi sopravvenuta svalutazzjoni monetarja"*⁶⁸;

Illi tali fehma tibqa' sseħħ ukoll jekk kemm-il darba l-jedd tas-sehem riżervat ma jkunx ġie soddisfatt bla ħtija tal-parti li għandha jedd għalih u jkun inbidel fi dritt ta' kreditu li jithallas fi flus bħala *"aestimatio rei"*⁶⁹. F'dak il-każ, il-valur għandu jkun iqarreb il-valur tal-ġid fiż-żmien tal-likwidazzjoni tas-sehem riżervat⁷⁰. Dawn il-kriterji kollha jfissru li, fl-

⁶³ Art. 616(2) tal-Kap. 16

⁶⁴ Art. 618(1) tal-Kap. 16

⁶⁵ Art. 1139 tal-Kap. 16

⁶⁶ Nota ta' Sottomissjonijiet tagħha f'pagġ. 555 – 6 tal-proċess

⁶⁷ P.A. JZM 29.2.2016 fil-kawża fl-ismijiet *Raffaele Vella vs Salvino Vella et* (mhix appellata)

⁶⁸ App. Civ. 10.12.1973 fil-kawża fl-ismijiet *Concetta Vella et vs Giuseppe Buġeja et* (mhix pubblikata)

⁶⁹ App. Civ. 14.12.1973 fil-kawża fl-ismijiet *Emilia Mifsud et vs Eleonora Mizzi noe et* (mhix pubblikata)

⁷⁰ App. Civ. 28.1.2005 fil-kawża fl-ismijiet *Mary Anne Żammit et vs Antonia Ellul et*

eżerċizzju tal-likwidazzjoni tal-assi ereditarju għall-finijiet li jiġi stabilit is-sehem riżervat, wieħed ma jistax iqis il-potenzjal jew il-possibilitajiet ta' dak il-ġid fil-gejjieni (ikun kemm ikun probabbli li jiżdied il-valur tiegħu). Bl-istess mod lanqas ma jista' jitqies l-iżvalutar illi xi investiment seta' ġarrab minn wara l-mewt tat-testatur. Dan joħroġ ukoll mill-fatt li l-jedd għas-sehem riżervat jitnissel mal-ftuħ tas-suċċessjoni u huwa marbut sfiq ma' dik il-ġrajja fil-qafas taż-żmien li tkun seħħet;

Illi dan il-kriterju ižda jinbidel meta ssir aljenazzjoni mill-werrieta ta' parti mill-wirt wara l-ftuħ tiegħu u waqt li jkun għaddej is-smiġ tal-kawża. F'dik iċ-ċirkustanza, il-valur tal-ġid hekk trasferit għandu jitqies bħala dak taż-żmien l-iktar qrib possibbli għall-pronunzja ġudizzjali⁷¹;

Illi fid-dawl ta' dawn il-prinċipji u minn dak li ħareġ mill-atti tal-kawża, għall-finijiet tat-**tieni talba attriċi** l-Qorti tqis li s-sehem riżervat li minnu jistħoqqilhom jieħdu l-atturi f'din il-kawża jrid jinħadem fuq il-valur tal-ġid identifikat ta' missierhom fil-kundizzjoni li kien jinsab fiha mal-ftuħ tal-wirt tiegħu. Għalhekk, issa huwa meħtieġ li ssir il-likwidazzjoni tal-wirt ta' missier l-atturi;

Illi kull parti ressqet ix-xhieda tagħha fuq dak li fl-opinjoni tagħha kien jifforma parti mill-ġid tat-testatur. Fin-Noti ta' Sottomissjonijiet taż-żewġ partijiet jidher li hemm qbil dwar fiex kien jikkonsisti l-ġid tat-testatur f'termini ta' assi ižda mhux neċessarjament fuq il-valur nnifsu. Jidher li hemm qbil illi t-testatur kellu **bħala ġid immobbli** (kemm jekk kien parafernali u kif ukoll dak li messu wara li saret il-firda personali u l-likwidazzjoni tal-komunjoni tal-akkwisti): (i) garaxx bin-numru 10, "Panu", fi Triq San Pietru, ġewwa l-Fgura; (ii) sehem minn sebgħa (¹/₇) mhux maqsum mill-fond bin-numru 75, fi Triq Annibale Preca, ġewwa Ħal Lija; (iii) qabar fiċ-Ċimiterju ta' Santa Marija Addolorata, ġewwa Raħal Ġdid. Il-garaxx u l-qabar ġew stmati minn perit imqabbad mill-atturi *ex parte* fis-sena 2010, għall-valur ta' erbgħa u erbgħin elf euro (€44,000) u għaxart elef euro (€10,000) rispettivament. Dan sar erba' snin wara l-ftuħ tas-suċċessjoni, filwaqt illi s-sehem li t-testatur kellu mill-fond ta' Ħal Lija nbigh tul is-smiġ tal-kawża bl-att tan-Nutar Naomi Mugliette tal-15 ta' Jannar, 2010, u s-sehem tal-mejjet (li rċevietu l-imħarrka fuq l-imsemmi att) kien ta' tnax-il elf tliet mija u ħdax-il euro u tlieta u tmenin ċenteżmi (€12,311.83)⁷²;

⁷¹ App. Ċiv. 14.12.1973 fil-kawża fl-ismijiet *Emilia Mifsud et vs Eleonora Mizzi noe et* (mhix pubblikata)

⁷² ¹/₇ tal-prezz sħiħ tal-bejgħ ta' €86,182.82

Illi filwaqt li l-atturi jzommu mal-istejjem magħmulin mill-perit tagħhom, l-imħarrka tgħid li dawk l-istejjem huma għoljin u ma jirriflettux il-valur xieraq tal-immobbli jew tal-ishma li l-mejjet seta' kellu fihom;

Illi l-Qorti, wara li qieset il-kriterji li ssemew aktar qabel, tasal għall-fehma li, fin-nuqqas ta' stima oħra jew dikjarazzjoni maħlufa tas-siwi tal-ġid immobbli, il-valur tal-garaxx kien ta' disgħa u għoxrin elf disa' mija u disgħin euro (€ 29,990), filwaqt illi dak tal-qabar kien ta' sitt elef tmien mija u ħmistax-il euro u tmenin ċenteżmi (€6,815.80)⁷³ fiż-żmien li qiegħda ssir il-likwidazzjoni. Għar-rigward tal-fond ġewwa Ħal Lija, l-eqreb valur li l-Qorti tista' tasal għalih bit-tħaddim tal-istess kejl huwa dak ta' tnax-il elf sitt mija u wieħed u tletin euro u ħamsa u sebgħin ċenteżmi (€12,631.75)⁷⁴. B'kollox, dan il-ġid immobbli jitla' għal disgħa u erbgħin elf erba'mija u sebgħa u tletin euro u ħamsa u ħamsin ċenteżmi (€ 49,437.55);

Illi bħala **ġid mobbli** f'isem it-testatur, hemm qbil illi dawn kienu jikkonsistu f'li ġej: (i) dgħajsa bl-isem "*Lara*" tal-marka *Bahri* bin-numru tar-registrazzjoni S2232 flimkien mal-magna *outboard* tal-marka *Honda* u karru magħha; (ii) senter awtomatiku tal-marka *Benelli* bin-numru ta' registrazzjoni 161117; (iii) oġġetti elenkati f'dokument bl-ittra "B" u anness mal-kuntratt ta' firda personali fl-atti tan-Nutar Elisa Falzon datat 20 ta' Ottubru, 2006, u li kellhom jintraddu lit-testatur; (iv) oġġetti tal-metall prezzjuż, ħaġar fin, u ġojjelli illi t-testatur wiret mingħand ommu u mnizzla fi klawżola 5.2.8 fl-imsemmi kuntratt; (v) ishma investiti fil-prodott finanzjarju titolat *Lloyds TSB High Income Class* fl-ammont ta' €36,823.51; (vi) ishma investiti fil-prodott finanzjarju titolat *Thames River High Income Fund* fl-ammont ta' €44,907.46; (vii) kont bin-numru 087-002226-100 tat-tip *60-Month Term Deposit* mal-*HSBC Bank p.l.c.* fl-ammont ta' €9317.49; (viii) kont bin-numru 40012276086 tat-tip *Term Deposit* mal-*Bank of Valletta p.l.c.* fl-ammont ta' €7581.88; (ix) kont bin-numru 11101226017 tat-tip *Savings* mal-*Bank of Valletta p.l.c.* fl-ammont ta' €4476.24;

Illi mill-provi mressqa jirriżulta illi meta nfetħet is-suċċessjoni, it-testatur kellu fuq ismu l-ammont ta' mija u tlitt elef mija u sitt euro u tmienja u

⁷³ Din iċ-ċifra l-Qorti waslet għaliha wara li qieset l-aħħar *All Purpose Price Property Index* disponibbli mill-Uffiċċju Nazzjonali tal-Istatistika. Dan juri li, fl-2010 l-indiċi ġenerali kien ta' 157.59 filwaqt li l-aktar wieħed riċenti publikat (dak tal-ewwel kwart tal-2016) juri indiċi ta' 107.41. Għaldaqstant fir-rigward tal-garage: €44,000 x 107.41 ÷ 157.59 u fir-rigward tal-qabar: €10,000 x 107.41 ÷ 157.59 https://nso.gov.mt/en/News_Releases/2016/News2016_089.pdf

⁷⁴ News Release: *Property Price Index and Property Volume Index Q1/ 2015*, maħruġa fl-1.06.2015 bin-numru 103/2015 minn fejn jirriżulta illi fis-sena 2015, il-*Property Price Index* kien dak ta' 104.68. Għaldaqstant fir-rigward tas-sehem li t-testatur kellu mill-fond ġewwa Ħal Lija: €12,311.83 x 107.41 ÷ 104.68 https://nso.gov.mt/en/News_Releases/View_by_Unit/Unit_A5/Price_Statistics/Pages/Property-Price-Index-and-Property-Volume-Index.aspx

ħamsin ċenteżmi (€103,106.58)⁷⁵. Dwar l-oġġetti mobbli l-oħrajn, ma tressqet l-ebda prova tas-siwi tagħhom. L-atturi tawhom valur arbitrarju, u stiednu lill-Qorti tillikwidah bħala l-valur xieraq tagħhom *arbitrio boni viri*. Il-Qorti ma tistax tilqa' stedina bħal dik bla ma tkun qiegħda tindaħal f'aspett tal-provi li jaqa' fuq xi waħda mill-partijiet. Tfakkar illi l-piż tal-prova huwa fuq l-atturi, u fin-nuqqas ma tistax minn jeddha tasal għal ammont fittizju kif ġiet mitluba li tagħmel;

Illi, minbarra dan, għar-rigward tal-oġġetti elenkati fid-dokument B anness mal-kuntratt ta' firda personali u dawk imnizzla fil-klawżola 5.2.8, għandu jingħad illi l-atturi jistqarru illi l-oġġetti mhumie x fil-pussess tagħhom, iżda lanqas ingabet il-prova illi għaddew mingħand ommhom għal għand it-testatur. Il-Qorti tqis ukoll ix-xhieda mogħtija mill-Avukat Kenneth Grima⁷⁶ fejn it-testatur kien stqarr miegħu illi fir-rigward tal-oġġetti elenkati fid-dokument B anness mal-kuntratt ta' separazzjoni, qatt ma għaddew għandu mill-atturi;

Illi dwar jekk it-testatur kellux **djun**, jirriżulta illi dan kellu dejn ma' wieħed mill-banek kummerċjali li tħallas mill-imħarrka wara mewtu mill-ġid tiegħu stess⁷⁷, u la darba ma naqqas xejn mill-attiv tal-assi ereditarji, mgħandux għalfejn jitqies għall-finijiet tal-kalkolu tas-sehem riżervat. L-istess għandu jingħad għar-rigward tal-ispejjeż tal-funeral. Dawn tħallsu mill-imħarrka mill-ġid tat-testatur⁷⁸;

Illi, għall-finijiet tal-artikolu 620(3) tal-Kodiċi Ċivili, jirriżulta wkoll illi tul ħajtu t-testatur ta lill-imħarrka (u lil uliedha) numru ta' **donazzjonijiet** ta' flus biex setgħet biddlet il-kċina u l-kamra tal-banju fil-fond tagħha. Dawn jammontaw għal elfejn disa' mija u ħdax-il euro u tnejn u sebgħin ċenteżmi (€2911.72)⁷⁹. L-atturi jippretendu wkoll illi fil-kalkolu tas-sehem riżervat għandhom jidhlu wkoll l-ammont ta' elf tliet mija u sebgħa u disgħin euro u tnejn u sittin ċenteżmi (€1397.62)⁸⁰ rappreżentanti flejjes li t-testatur għadda lill-imħarrka tul iż-żmien li kien joqgħod magħha. Il-Qorti ma taqbilx ma' dan u tqis illi għal tliet snin sħaħ l-imħarrekk għex mal-imħarrka u ma ngabetx il-prova mill-atturi illi dawn il-flejjes marru direttament fil-but tal-imħarrka u ma ntużawx għal ħajja ta' kuljum jew setgħu ntefqu għall-ħtiġijiet tat-testatur innifsu. L-istess għandu jingħad għar-rigward tas-somma ta' €3890.05⁸¹ li ngibdu mill-kontijiet tat-testatur meta kien għadu ħaj bejn il-31 ta' Ottubru 2006 u l-4 ta' Novembru,

⁷⁵ Li huwa t-total tal-ammonti ndikati taħt il-paragrafu (v) sa (ix) li għadhom kemm issemmev

⁷⁶ Paġġ. 503 – 4 u paġ. 104 tal-proċess

⁷⁷ Ara xhieda ta' Audrey Ghigo f'paġġ. 91 – 2 tal-proċess

⁷⁸ Ara xhieda tal-imħarrka f'paġ. 429 u Dok. "F" f'paġ. 461 tal-proċess

⁷⁹ L-ekwivalenti tas-somma ta' Lm2500. Ara kontro-eżami tal-imħarrka f'paġġ. 466 – 7 tal-proċess

⁸⁰ Nota ta' Sottomissjonijiet tal-atturi f'paġ. 524 tal-proċess

⁸¹ *Ibid.*

2006. Mix-xhieda mressqa ħareġ li l-imħarrka kienet tgħix biss bil-pensjoni filwaqt li t-testatur kien regolarment jonfoq somom fil-logħob kull ġimgħa u nefqiet regolari biex jingarr ħalli jmur għat-terapija jew fi ħlas lill-professjonisti li kienu jarawh regolarment, u dan barra dak li kien jeħtieġ għall-għixien ta' kuljum⁸²;

Illi l-atturi jressqu wkoll pretensjoni għal ammont ta' ħamest elef euro (€5,000) rappreżentanti valur ta' rigali li huma stmaw li qalgħet l-imħarrka (u bintha) mingħand it-testatur, filwaqt illi r-rigali li huma stess setgħu qalgħu bħala uliedu ma ssir ebda referenza għalihom fit-talbiet tagħhom. F'dan ir-rigward, il-Qorti tilqa' s-suggeriment tal-abbli avukat tal-imħarrka illi għandha ssir tpaċija ma' daww id-donazzjonijiet li l-atturi setgħu qalgħu tul ħajjithom mingħand missierhom⁸³;

Illi meta l-Qorti rat x'inhu l-ġid immobbli u mobbli li minnu l-atturi jistgħu jieħdu s-sehem riżervat tagħhom, u għall-finijiet tat-**tielet talba attriċi** issib li dan jammonta għal mija u sitta u ħamsin elf tmien mija u tlieta u ħamsin euro u sebgħa u erbgħin ċenteżmi (€156,853.47)⁸⁴;

Illi ladarba t-testatur kellu tlitt (3) itfal, is-sehem riżervat imħolli lilhom irid ikun daqs waħda minn kull tlieta ($\frac{1}{3}$) tal-ġid tal-wirt tiegħu⁸⁵, u għaldaqstant is-sehem tal-atturi jitla' għal tnejn u ħamsin elf mitejn u erbgħa u tmenin euro u ħamsin ċenteżmi (€52,284.50) bejniethom, jew sbatax-il elf erba' mija u tmienja u għoxrin euro u sittax-il ċenteżmu (€17,428.16) kull wieħed, flimkien mal-imgħax tat-tmienja fil-mija (8%) b'seħħ minn dak in-nhar li nfetaħ il-wirt (jigifieri fid-19 ta' Diċembru, 2006) sal-jum tal-ħlas effettiv;

Illi ladarba l-imħarrka nħatret waħedha bħala l-werrieta tat-testatur u ladarba hija wriet li qiegħda toqgħod għar-rieda tat-testatur u laqgħet il-wirt, għall-finijiet tar-**raba' talba attriċi** l-Qorti ssib li hija l-imħarrka li trid tħallas l-imsemmi sehem riżervat lill-atturi flimkien mal-imgħaxijiet li jkunu ngemgħu fuq is-somma hekk likwidata;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tiċhad l-eċċezzjonijiet preliminari tal-imħarrka billi mhumieq mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt u ssib li l-azzjoni attriċi ma tressqitx qabel waqtha u lanqas hija milquta minn nullita' minħabba t-talbiet kif saru;

⁸² Affidavit tagħha f'pag. 459 tal-proċess

⁸³ Nota ta' Sottomissjonijiet tal-imħarrka f'pag. 557 tal-proċess

⁸⁴ € 49,437.55 (immobbli) + € 103,106.58 (mobbli u depożiti) + € 4,309.34 (liberalitajiet) = €156,853.47

⁸⁵ Art. 616(1) tal-Kap 16

Tilqa' l-ewwel talba attriċi billi hija mistħoqqa u ssib li l-atturi jistħoqqilhom jitolbu u jirċievu s-sehem riżervat mill-wirt ta' missierhom minkejja d-dispożizzjonijiet testamentarji tiegħu li bihom qalagħhom 'il barra mill-wirt;

Għall-finijiet tat-**tieni talba attriċi** qiegħda tillikwida l-wirt ta' missier l-atturi Carmelo Brincat fis-somma ta' mija u sitta u ħamsin elf tmien mija u tlieta u ħamsin euro u sebgħa u erbgħin ċenteżmi (€156,853.47);

Tilqa' t-tielet talba attriċi u tillikwida s-sehem riżervat li l-atturi jistħoqqilhom jieħdu mill-wirt ta' missierhom fis-somma ta' tnejn u ħamsin elf mitejn u erbgħa u tmenin euro u ħamsin ċenteżmi (€52,284.50) bejniethom, jew sbatax-il elf erba' mija u tmienja u għoxrin euro u sittax-il ċenteżmu (€17,428.16) kull wieħed, flimkien mal-imgħax tat-tmienja fil-mija (8%) b'seħħ minn dak in-nhar li nfetaħ il-wirt sal-jum tal-ħlas effettiv;

Tilqa' r-raba' talba attriċi u tikkundanna lill-imħarrka tħallas lill-atturi l-imsemmija somma ta' tnejn u ħamsin elf mitejn u erbgħa u tmenin euro u ħamsin ċenteżmi (€52,284.50) bejniethom, jew sbatax-il elf erba' mija u tmienja u għoxrin euro u sittax-il ċenteżmu (€17,428.16) kull wieħed, flimkien mal-imgħax tat-tmienja fil-mija (8%) b'seħħ minn dak in-nhar li nfetaħ il-wirt sal-jum tal-ħlas effettiv;

Tordna li l-ispejjeż kollha tal-kawża jitħallsu mill-imħarrka.

Moqrija

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.
Imħallef

27 ta' April, 2017

Carmen Scicluna
Deputat Registratur

27 ta' April, 2017